

De opartiska soldaterna

Det brittiska Royal Institute for International Affairs har publicerat en bok, som egentligen handlar om de villkor som gäller för FN-soldater under deras fredsbevarande verksamhet. Flera svenska namn förekommer i boken, och den svenska insatsen på Cypern är särskilt uppmärksammas. Boken aktualiserar frågan hur militär utbildning och fredstjänst egentligen går ihop. FN-trupp måste vara väldisciplinerad och välbeväpnad och beredd att offra sig för sin uppgift, skriver forskningschefen Thede Palm i denna artikel. Samma krav ställs på vår svenska försvarsmakt. De som yrkar på en svensk total nedrustning eller vad som kallas icke-våldsförsvar borde också förklara, att de ej vill vara med om att fredsbevarande styrkor användas i FN:s tjänst.

Under rubriken »Andliga värden förskingrade i vårt politiska konkursbo» uttalade sig dagen efter valet i Svenska Dagbladet ett antal kristet och ideellt verksamma personer. En av dem, en teol kand, anmärkte på att debatten under valrörelsen rört sig om standardförbättringar i vårt lilla hörn av världen. »Det är beklagligt», sade han, »att den massiva fyrpartienigheten bakom t ex militärmakten inte visat öppenhet för kravet på ett aktivt icke-våldsförsvar, som jag tror är det enda hållbara för ett land i Sveriges ställning.» I vårt lilla hörn av världen borde vi enligt honom alltså genomföra en total nedrustning. Vad »det enda hållbara» för ett land, som lagts öppet för invasion, egentligen skulle innebära, därom nämndes ingenting.

I samma stund som denne politiske bedömaren tillät sig att föreslå att vårt försvar skulle avskaffas, rasade ett nyss utbrutet inbördeskrig i Jordanien, ett krig som på grund av de inblandade parternas beväpning och landets både geografiska och sociala förhållanden kom att i högsta grad riktas mot civilpersoner. Det sägs ofta slentrianmässigt att ett krig går ut över kvinnor och barn. I Amman och i de palestinska lägren tycks detta bokstaveligt och medvetet ha varit fallet.

I samma stund fortsatte kriget i Vietnam och Kambodja. I samma stund konstaterades att spåren efter kriget i Biafra var långt ifrån läkta. I samma stund var det uppenbart för vilken iakttagare som helst, som inte medvetet ville blunda, att förmodligen över en natt skulle ett uppror mot dagens förtryckare uppstå i Tjec-

koslovakien, om inte alla där visste att det skulle slås ned i blod av utländska stridsvagnsförband, som finns beredda för ändamålet och mot vilka icke-våld inte alls hjälper.

Medan allt detta våld försiggår i världen, finns det områden där krig pågått men som nu har stillestånd eller fred, tack vare att de övervakas av militär personal, hämtad från »militärmakter» som lyckligtvis inte blivit nedlagda. På Sinaihalvön bestod freden fram till den dag, då de internationella trupper, som övervakade den, tvingades bort. På Cypern är det i dag lugnt, och en svensk bataljon bidrar till att ordningen kan upprätthållas.

Även till vårt lilla hörn av världen borde man kunna hoppas att någon kunskap om verkligheten skulle ha trängt fram och satt spår.

Fredens soldater

Det finns en speciell aspekt på förhållandet mellan försvar och militärutbildning å ena sidan och fred å den andra. I början av detta år publicerade The Royal Institute of International Affairs en bok, som föll något utanför ramen för dess vanliga skrifter men som betraktats som så värdefull, att den beretts plats bland dem. Det var memoarer, skrivna i jagform av en brittisk officer, brigadier Michael Harbottle, och kallade »The impartial soldier» (Oxford university press). Den opartiske soldaten – det låter som en motsättning i sig själv. Soldaten i fält kan inte diskutera om den andra sidan har rätt eller orätt. Men titeln är vald med omsorg. Den är

tillämplig på varje soldat, av vilken nation som helst, som bär Förenta Nationernas blå basker till sin uniform: »fredens soldater» kallades de av generalmajor Carl von Horn i hans kända bok. Harbottles bok handlar i första hand om dem som gjort tjänst på Cypern. Därifrån har han sin egen erfarenhet.

Efter ett blodigt guerillakrig, under vilket general Grivas' namn först blev bekant, gjordes Cypern till republik i augusti 1960. Som minne av sin föregående historia och med hänsyn till det intresse, som tre länder var för sig hade av att ön inte skulle komma under kontroll av något av dem, fick Cypern finna sig i vissa inskränkningar i sin självständighet. Storbritannien behöll ett par militärbaser. Grekland och Turkiet fick rätt att placera vissa truppkontingenter på ön, nämligen 950 resp 650 man. Också den nya republikens författning utgjorde en kompromiss mellan olika intressenter. Det föreskrevs i den, att presidenten-regeringschefen skulle vara grekcypriot och hans ställföreträdare turkcypriot. Antalet ministrar bestämdes och fördelades mellan folkgrupperna. President och vicepresident fick dessutom var för sig absolut vetorätt, ett arrangemang som gjorde möjligheten av en konsekvent regeringsutövning praktiskt taget utesluten med alla de motsättningar, som existerade mellan grekcyprioter och turkcyprioter.

Katastrofen kom efter tre år. Motsättningarna mellan de två befolkningsgrupperna hade systematiskt underblåsts. Regeringarna i Athen resp i Ankara var inte utan sitt ansvar. Ingenta sidan hade väl

avsett eller önskat ett inbördeskrig, men när detta bröt ut i all sin våldsamhet i december 1963 stod det inte att hejda.

Cypern och FN

I februari 1964 hade Cypernfrågan blivit så akut att den togs upp i FN:s säkerhetsråd. På våren anlände sedan de första kontingenterna av UNFICYP – United Nations forces in Cyprus. Det var en bataljon kanadensare, som slöt sig till de engelska styrkor som redan fanns där. Sedan kom finnar, svenskar, irländare, danskar och även österrikare med ett fältsjukhus. De fredsbevarande styrkorna var på plats. Den opartiske soldaten fick visa vad han dugde till.

Artikel 42 i FN:s stadga ger säkerhetsrådet rätt att i nödfall ingripa med militära styrkor i luften, till sjöss och till lands mot den som bryter freden. I Korea skedde så: där kämpade huvudsakligen amerikanska styrkor mot ett nordkoreanskt angrepp. Man har anledning att betvivla att en sådan manifestation kan upprepas. I striden om Sydkorea hade otvivelaktigt USA även egna intressen att bevaka. Att artikel 42 då kunde tillämpas i dess yttersta konsekvenser, nämligen tillgripande av militärt våld, berodde på att Sovjetunionen tillfälligt dragit sig ur säkerhetsrådets förhandlingar och alltså ej kunde utnyttja sin vetorätt.

FN-förband har skickats också till andra oroshärdar, inte för att ingripa med vapen utan för att gå emellan redan stridande styrkor eller för att genom sin närvaro hindra strider att blossa upp: inte minst

Dag Hammarskjöld talade om FN:s »närvaro» som en fredsbevarande faktor. Men dessa FN-trupper har en svårare uppgift än man tror. Med överlägsna styrkor kan man utnyttja sina maktmedel, nämligen om man får lov att använda dem. Men om man inte får det? Det kan vara en mycket besvärlig operation att manövrera *som om* man avsåg att begagna sin styrka. Man har att imponera på andra när man själv vet att man ej får visa vad man kan. Att Kongo blev ett misslyckande för FN berodde bland mycket annat på att dess uppträdande inte var trovärdigt. Men förhållandena där var exceptionellt svåra när det gällde att gå emellan och att mäkla fred.

På Cypern fanns bättre förutsättningar. Redan organisatoriskt var de gynnsamma. Genom att engelsmännen där hade sina baser, kunde FN direkt anlita engelska stabsorgan och utgå från den brittiska underhållstjänsten, tills FN kunde bygga upp sin egen organisation. Vad beträffar staben hade den som alla sådana att lida under alltför täta byten av officerare. 6-månaders tjänst bedömde åtminstone Harbottle som alltför kort, men det har förekommit ned till 3-månaders. Medan militärerna byttes ut, hade det civila sekretariatet längre tjänstgöringstider. Utan ett sådant sekretariat kan FN-styrkorna inte fungera, därför att de direkt politiska frågorna ligger hos de civila. I detta sammanhang påpekar Harbottle, att han som stabschef aldrig hade några svårigheter med sina civila FN-kolleger på samma sätt som von Horn tycks ha haft där han tjänstgjorde.

Militärutbildning och fredstjänst

Det har påståtts, att de brittiska soldaterna är världens mest erfarna när det gäller fredsbevarande aktioner, skriver Harbottle. Men han delar själv inte den mening. Det tog tid för britterna att ställa in sig på detta nya sätt att bevara freden. Soldater, vilkas utbildning och uppfattning av det militära har gått ut på att våld skall mötas med våld och att man ibland måste slåss för att uppnå de taktiskt bästa ställningarna, fann det besvärligt att tänka om. De hade aldrig förr blivit placerade »emellan», i lägen där dessutom vapen var det sista de fick använda; »and none of them liked it». De hade aldrig förr varit skiljedomare, och aldrig som vid ett tillfälle tvingats att förbli stilla som passiva åskådare då en by skövlades, en by som de tyckte sig ha bort skydda. Britterna, säger Harbottle, var noviser i jämförelse med kanadensare, irländare och svenskar.

Att bidra till att fred bevaras kan innebära, och har många gånger gjort det inte minst inom det brittiska imperiet, att militära styrkor inkallats för att stödja en legal civil regering, mot vilken någon t ex gjort uppror. Men detta är något helt annat än vad FN gör. I förra fallet är det inte ovanligt att våld kommit till användning, i så stor utsträckning som motståndarens styrka krävt och alltså ända upp till fullt krig. FN-trupperna skall däremot hålla två motståndare åtskilda, utan att slåss med någon av dem. Det enda våld som är rimligt för dem är i nödfall ett rent självförsvar. Regler för ett sådant är naturligtvis mycket svåra att angiva. När det-

ta blir nödvändigt att tillgripa kan bero på de stridande parternas grad av respekt för FN, eller kan bero på en chefs kontroll av sina nerver i en trängd situation. Att rätt till självförsvar ingår i en FN-styrkas befogenheter är klart, liksom det kan vara bättre i vissa situationer att skjuta varningsskott än att låta det gå till stridigheter. Man måste kunna visa sin vilja både till självförsvar och till att hävda sin ställning som FN:s representanter.

Harbottle tjänstgjorde på Cypern i två år, och han hade att göra med många svenskar. Det är påfallande hur positiv han är. Han nämner namn på flera av dem, Bonde, Lavén, Streijffert och andra, och alltid med något ord om deras lugn, eller goda humör, eller erfarenhet och omdöme. Man skall inte underskatta vad detta betyder för svenskt anseende. En bok, utgiven av ett av de mest seriösa internationella instituten i världen, blir också läst.

FN-truppernas villkor

Man kan ha delade meningar om hur FN utnyttjat den betydande tillgång, som organisationen har i sina möjligheter att sätta in internationella militära förband i vissa kritiska situationer. På några ställen har man uppenbarligen skapat ordning och förebyggt ett fortsatt inbördeskrig, som på Cypern. Sedan verkar det närmast som om man i FN-skyskrapan på Manhattan dragit en lättnadens suck över att man ej behövt göra något åt problemet på en lång tid framåt. Trupperna har blivit kvar, och en sittande regering har kunnat hänvisa till

dem när det gäller att förebygga stridigheter och har kunnat skylla på dem, när detta har passat bättre. Å andra sidan kan man göra gällande, att sedan människor blivit vana vid en fredligare tillvaro under hägnet av en opartisk militär trupp, är det värdefullt att denna får stanna kvar tills vanan blivit inrotad. Och detta kan taga mycket lång tid. Om de betydande kostnaderna är det ej nödvändigt att tala, om de uppvägs av nyttan. I varje fall rör man sig här med mindre problem.

Huvudsaken är att FN-trupp finns. Den måste vara väldisciplinerad, så att den kan användas mitt i farozoner utan att förlora balansen. Den måste vara välbeväpnad, så att den inger respekt och så att den i nödfall kan försvara sig själv och vad den är satt att skydda, nämligen freden. Den måste ha en sådan inre resning, en sådan tilltro till sin uppgift, att den är beredd också att bära offer, om sådana skulle utkrävas.

Det är väl egentligen onödigt att påpeka, att dessa tre »måste» är samma krav som ställs på vår svenska försvarsmakt, som är till för att bevara freden åt oss själva. Anhängare av icke-våldsförsvaret kanske inte tror det, eller bryr sig om att tänka sig in i det, men så förhåller det sig.

En konsekvens av dessa krav följer ytterligare. De som yrkar på en total svensk

nedrustning till förmån för vad de kallar icke-våldsförsvaret eller för att ingen form av försvar alls skall få finnas, bör öppet erkänna, att de ej önskar att Sverige i fortsättningen deltar i FN:s fredsbevarande verksamhet. Det går nämligen inte att löst hävda, att denna skall försiggå på ett annat sätt än nu. Verkligheten, inte några önskedrömmar, har bestämt hur den skall organiseras för att medföra några resultat. Man kan vara övertygad om att generalsekreterare U Thant, liksom hans företrädare, inte är benägen att ge mer åt den militära sidan av sin verksamhet än som befunnits oundgängligen nödvändigt.

Kanske kommer en dag någon att hos oss framlägga ett förslag till kompromiss, vilken då går ut på att vi visst bör utbilda militära förband för användning på Cypern eller vid Suezkanalen eller på andra håll, där freden behöver försvaras, men att dessa förband under inga omständigheter får användas för att försvara Sveriges fred, eftersom vi skall vara avrustade. Ingenting är omöjligt, när det gäller att hitta på egendomliga förslag. Men sådana planer kommer inte att kunna genomföras. En avrustning måste vara fullständig för att bli trovärdig. Och i FN kommer man att avskrivna oss som ett land som inte vill försvara sig självt och som då inte heller kan väntas försvara andra.